

Ekstern revisor og økonomisk kriminalitet

Artikkelen gir en analyse av revisors holdninger og erfaringer knyttet til økonomisk kriminalitet og gjengir en del holdninger og forventninger til revisor og økonomisk kriminalitet hos kjente aktører innen næringslivet. Analysene er basert på en spørreundersøkelse blant eksterne revisorer, mens intervjuene er gjennomført med brukere av regnskapet.

Artikkelen bygger på masteroppgave for masterstudiet i revisjon og regnskap ved Handelshøyskolen BI Oslo. Masteroppgaven ble skrevet i samarbeid med Thomas Olstad, og utgjorde vårt avsluttende arbeid ved studiet i 2008. Artikkelen er likevel skrevet av forfatteren alene, og jeg står også alene til ansvar for innholdet i artikkelen. Siden artikkelen tar for seg selve analysen fra masteroppgaven, henvises det til masteroppgaven i sin helhet for andre forhold som måtte være av interesse.

Temaet for fremstillingen

Temaet for artikkelen er ekstern revisor og økonomisk kriminalitet. Når det gjelder typer økonomisk kriminalitet, har vi valgt å avgrense til skatte- og avgiftskriminalitet, samt hvitvasking. På bakgrunn av enkelte undersøkelser har vår påstand vært at en del av skatte- og avgiftskriminaliteten og hvitvaskingen muligjgjøres ved bruk av kontanttransaksjoner, herunder fysisk bruk av kontanter (se egen boks om økonomisk kriminalitet og kontanttransaksjoner).

Vedrørende bruk av kontanter og dets sammenheng med svart økonomi, ble det i forbindelse med fremleggelse av statsbudsjettet 2010: Skatte- og avgiftsopplegget, fremmet forslag til lovendringer. De foreslåtte lovendringene går ut på å redusere bruken av kontanter for å forhindre svart økonomi. Ett av lovforslagene går ut på å nekte fradrag både skattemessig og merverdiavgiftsmessig for kostnader over kr 10 000, hvis denne kostnaden ikke betales

via bank. I tillegg er det foreslått en lovendring i form av et medansvar for kjøper, som går ut på at kjøper kan gjøres medansvarlig for skatt og merverdiavgift, forutsatt at kjøpesummen overstiger kr 10 000 og den ikke betales via bank. Begge lovforslagene er en oppfølging av Skatteutvalgets utredning i NOU 2009:04.

Analyse av revisors holdninger og erfaringer med økonomisk kriminalitet

Analysen er basert på en spørreundersøkelse i 2008 blant eksterne revisorer i Norge. Det ble i alt sendt ut 1198 spørreskjemaer til forskjellige revisorer i Norge, hvor antall komplette svar utgjorde 423, dvs. en svarandel på 35,3 %. For ytterligere opplysninger knyttet til undersøkelsen, se egen faktaboks.

Revisors holdninger til økonomisk kriminalitet

Første del av undersøkelsen er en analyse av revisors holdninger til økonomisk kriminalitet som sådan. Problemet med å måle revisors holdninger til økonomisk kriminalitet gjennom et spørreskjema, er at spørsmålene kan tolkes ulikt fra revisor til revisor. Vi mener likevel at svarene fra spørsmålene kan gi et godt bilde av revisors holdninger knyttet til økonomisk kriminalitet.

Tabell 1:

Vi satte frem følgende påstand: «Kontantbaserte bransjer er mer utsatt for økonomisk kriminalitet enn andre bransjer.»

	Antall	I prosent
Helt enig	240	50,8 %
Delvis enig	156	33,1 %
Verken enig eller uenig	39	8,3 %
Delvis uenig	23	4,9 %
Helt uenig	14	3,0 %
Totalt	472	100 %

Det er blitt fokusert på problemene knyttet til kontantbaserte bransjer, og dets sammenheng med mulighetene for økonomisk kriminalitet. Tallene i tabell 1 viser at over halvparten av revisorene er helt enige i påstanden, og at i underkant av 84 % av alle revisorene er helt eller delvis enige i påstanden. På bakgrunn av tallene er det stor enighet blant revisorene om at kontantbaserte bransjer er mer utsatt for økonomisk kriminalitet enn andre bransjer.

Tabell 2:

Vi satte frem følgende påstand: «På grunn av myndighetens økte fokus på økonomisk kriminalitet, skjer ikke økonomisk kriminalitet i like stor grad som før.»

	Antall	I prosent
Helt enig	6	1,3 %
Delvis enig	104	22,0 %
Verken enig eller uenig	141	29,9 %
Delvis uenig	166	35,2 %
Helt uenig	55	11,7 %
Totalt	472	100 %

Myndighetene har gjennom handlingsplaner mot økonomisk kriminalitet, opprettelse av diverse utvalg angående redegjørelse for mulig regelendringer i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet, samt andre tiltak, vist at fokuset på økonomisk kriminalitet har økt. Ut fra svarene fra tabell 2 er hovedandelen av revisorene uenige i at økt fokus på økonomisk kriminalitet har resultert i en nedgang av slik type kriminalitet. Samtidig utgjør andelen revisorer som verken er enige eller uenige rundt 30 %, mens de som er delvis enige utgjør 22 %. Hovedvekten av svarene ligger rundt delvis enig til delvis uenig, hvor altså svarene fra de som verken er enige eller uenige utgjør så mye som rundt 30 %. Det kan tyde på at påstanden oppleves vanskelig å ta stilling til.

Revisjon

Tabell 3:

Vi satte frem følgende påstand: «I dag avdekkes det flere tilfeller av misligheter enn før med bakgrunn i økt fokus på økonomisk kriminalitet.»

	Antall	I prosent
Helt enig	56	11,9 %
Delvis enig	200	42,4 %
Verken enig eller uenig	146	30,9 %
Delvis uenig	60	12,7 %
Helt uenig	10	2,1 %
Totalt	472	100 %

Som en oppfølgingspåstand ble revisorene konfrontert med påstanden om at det i dag avdekkes flere tilfeller av økonomisk kriminalitet som en følge av økt fokus på området. Svarandelene fremgår av tabell 3 og disse viser at det tilsynelatende kan virke som om revisorene er enige i denne påstanden, da over halvparten av revisorene har svart «helt enig» eller «delvis enig», samt at så lite som ca. 15 % er helt eller delvis uenige. Verdt å merke seg at hele 31 % av revisorene har svart at de verken er enig eller uenig i påstanden, noe som på den andre siden kan tyde på at påstanden ikke nødvendigvis oppleves som helt opplagt.

Tabell 4:

Tabellen viser svarene vi fikk når vi spurte: I hvor stor grad mener du det er mulig for revisor å forebygge misligheter gjennom revisjonen?

	Antall	I prosent
Svært liten grad	3	0,6 %
Liten grad	13	2,8 %
Noen grad	255	55,2 %
Stor grad	177	38,3 %
Svært stor grad	14	3,0 %
Totalt	462	100 %

Et spørsmål som vi fant interessant, var om revisor selv opplever at revisjon forebygger misligheter. Tabell 4 viser at over halvparten av revisorene selv mener at revisjon forebygger i noen grad, og at over 38 % mener at revisjon forebygger i stor grad. Altså mener ca. 94 % av alle revisorene at revisjon er med på å forebygge misligheter.

Tabell 5:

Vi satte frem følgende påstand: «Det er umulig å avdekke misligheter innenfor den tid, og med de ressurser, en revisor har til rådighet.»

	Antall	I prosent
Helt enig	12	2,7 %
Delvis enig	130	29,5 %
Verken enig eller uenig	118	26,8 %
Delvis uenig	136	30,8 %
Helt uenig	45	10,2 %
Totalt	441	100 %

Ofte opplever revisor at det er begrenset med tid og ressurser til å kunne avdekke misligheter ved revisjonsoppdragene. Av den grunn fremsatte vi påstanden om at det ikke er mulig for revisor å avdekke misligheter, gitt den tid og ressurser revisor har til rådighet. Det fremgår av tabell 5 at over 40 % av revisorene er uenige i påstanden, rundt 27 % er verken enige eller uenige, mens nesten 30 % er delvis enige i påstanden. Sett i sammenheng med svarene i tabell 4 om revisjon og forebygging av misligheter, er det nærliggende å dra slutningen at revisorene selv mener at revisjon er mer rettet mot forebygging enn avdekking av økonomisk kriminalitet.

Tabell 6:

Vi satte frem følgende påstand: «På grunn av revisors økte fokus på økonomisk kriminalitet som følge av revisorloven av 1999, skjer ikke økonomisk kriminalitet i like stor grad som før.»

	Antall	I prosent
Helt enig	10	2,3 %
Delvis enig	87	19,7 %
Verken enig eller uenig	164	37,2 %
Delvis uenig	127	28,8 %
Helt uenig	53	12,0 %
Totalt	441	100 %

Gjennom innføringen av revisorloven av 1999 ble det gjennom lovgivningen rettet fokus på revisor som kontrollør og bekjemper av økonomisk kriminalitet. På bakgrunn av dette ble revisorene møtt med påstanden om at økonomisk kriminalitet ikke skjer i like stor grad som før. Tallene fra tabell 6 viser at 22 % er enige i påstanden, over 40 % er uenige i påstanden og at i overkant av 37 % er verken enige eller uenige i påstanden. Påstanden kan sammenlignes med påstanden som ble fremsatt i tabell 2, om økt fokus fra myndigheten medfører at økonomisk kriminalitet ikke skjer i like stor grad som før. Tallene fra tabell 2 stemmer rimelig bra overens med tallene fra tabell 6, noe som tilsier at revisor ikke opplever noen kobling

BØKER OG TIDSSKRIFTER fra
revisorforeningen • no

Kr 490,—

Konsernregnskap

Boken omhandler gjeldende internasjonale regnskapsstandarder med fokus på IFRS 3 og IAS 27 for regnskapsår som påbegynnes etter juli 2009. GRS omhandles i eget kapittel hovedsakelig med utgangspunkt i NRS (F) Virksomhetskjøp og konsernregnskap (revidert mars 2010). 2. utgave april 2010.

Kr 775,—

IFRS på norsk

Boken presenterer de internasjonale regnskapsstandardene (IFRS) på norsk. Samlingen er basert på vedleggene i IFRS-forskriften. Med trykt eksemplar følger en lisens til tittelens eBok. 3. utgave september 2009.

Kr 435,—

Konseptuelle rammeverk for regnskap

Konseptuelle rammeverk er utviklet for å kunne utlede løsninger på praktiske problemstillinger og boken er både en beskrivelse og en analyse av konseptuelle rammeverk. Boken er egnet som fordyplning for studenter og er nyttig for regnskapspliktige, revisorer, regnskapstilsyn, analytikere og andre brukere av regnskap.

Kr 325,—

Merverdiavgiftsloven – en presentasjon

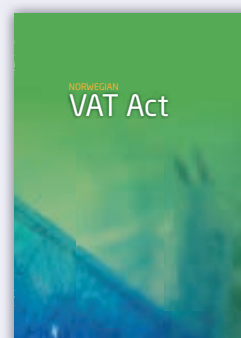
En praktisk og nyttig presentasjon av den nye merverdiavgiftsloven. Boken inneholder også lovspeil, lov og forskrift. 2. utgave februar 2010.

Kr 210,—

Merverdiavgift i regnskapet 2010

Et stikkordsmessig oppslagsverk og nyttig supplement til lover, forskrifter, meldinger og uttalelser om merverdiavgift. Ny utgave i januar 2010.

Kr 390,—

Norwegian VAT Act

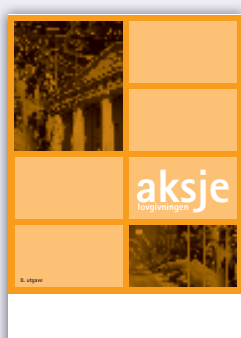
Ny merverdiavgiftslov 2009 i engelsk oversettelse, i kombinert papir-elektronisk format. Januar 2010.

Kr 240,—

Styrets arbeid og ansvar

Kortfattet og praktisk orientering om styrearbeid i henhold til aksjelovene, regnskapsloven og revisorloven. Ny utgave i november 2009.

Kr 275,—

Aksjelovgivningen

Boken presenterer aksjelovene på en praktisk og nyttig måte. Særtrykk av lovteksten finnes bakerst i boken. Åttende utgave er ajourført med lovendringer pr. september 2009.

Kr 500,—

Norwegian Company Legislation

Aksjeloven og allmennaksjeloven i engelsk oversettelse, i kombinert papir-elektronisk format. Niende utgave er ajourført pr. mars 2010.

mellom økt fokus på økonomisk kriminalitet og omfanget av økonomisk kriminalitet.

Tabell 7:

Vi satte frem følgende påstand: «Bruk av kontanter øker risikoen for økonomisk kriminalitet.»

	Antall	I prosent
Helt enig	213	50,4 %
Delvis enig	173	40,9 %
Verken enig eller uenig	20	4,7 %
Delvis uenig	12	2,8 %
Helt uenig	5	1,2 %
Totalt	423	100 %

Fra tabell 7 kan vi lese at over 91 % av revisorene er enige at bruk av kontanter øker risikoen for økonomisk kriminalitet. Ved å sammenligne svarene fra påstanden mot svarene i påstanden om at kontantbaserte bransjer er mer utsatt for økonomisk kriminalitet, er det en klar oppfatning blant revisorene at kontanter anses som et risikoområde.

Tabell 8:

Vi satte frem følgende påstand: «Det bør stilles strengere krav til dokumentasjon når en faktura er betalt kontant enn hvis den er betalt gjennom bank.»

	Antall	I prosent
Helt enig	104	24,6 %
Delvis enig	186	44,0 %
Verken enig eller uenig	84	19,9 %
Delvis uenig	36	8,5 %
Helt uenig	13	3,1 %
Totalt	423	100 %

Ut fra vår hypotese om at bruk av kontanter er et særskilt risikoområde, fremstilte vi påstanden om at det bør stilles strengere krav til dokumentasjon når en faktura er betalt kontant enn hvis den er betalt gjennom bank.

Tabell 8 viser at over 68 % av revisorene er enige i påstanden, mens kun i overkant av 11 % av revisorene er uenige i påstanden. Svarandelen kan tyde på at revisorene ser på reglene i bokføringsloven med forskrift som lite dekkende i forhold til denne type problemstilling. Hva revisor faktisk gjør i slike tilfeller fanges imidlertid ikke opp av spørsmålet.

Tabell 9:

Vi satte frem følgende påstand: «Det bør være en grense for hvor store beløp som kan betales kontant før retten til fradrag for inngående merverdiavgift og skattemessig fradrag faller bort.»

	Antall	I prosent
Helt enig	32	7,6 %
Delvis enig	76	18,0 %
Verken enig eller uenig	108	25,5 %
Delvis uenig	71	16,8 %
Helt uenig	136	32,2 %
Totalt	423	100 %

Vedrørende påstanden om at det bør være en grense for hvor store beløp som kan betales kontant før avgiftsmessig og skattemessig fradrag faller bort, viser resultatene i tabell 9 at revisorene er splittet. Nesten halvparten av revisorene er uenige i påstanden og hele 32 % er helt uenige i påstanden. Det kan virke som om revisorer er skeptiske til at en slik grense skal foreligge i forhold til avskjæring av fradragretten. Tatt i betraktning at revisorer anser så vel kontantbaserte bransjer som bruk av kontanter som risikofylt ut fra et mislighetsperspektiv, kan tallene virke noe urovekkende. På bakgrunn av dette kunne man ha grunn til å tro at revisor ville sett positivt på en eventuell grense for hva som kunne ha blitt betalt kontant før avskjæring av fradragretten ville ha blitt gjort gjeldende. I vår spørreundersøkelse hadde vi ingen oppfølgingsspørsmål som kunne gitt svar på årsaken til denne skepsisen.

Tabell 10:

Vi satte frem følgende påstand: «Det bør være en grense for hvor stor kontantbeholdning en virksomhet kan ha.»

	Antall	I prosent
Helt enig	21	5,0 %
Delvis enig	66	15,6 %
Verken enig eller uenig	95	22,5 %
Delvis uenig	99	23,4 %
Helt uenig	142	33,6 %
Totalt	423	100 %

Fra tabell 10 kan vi utlede at over halvparten av revisorene som har svart på spørreundersøkelsen, er uenige i at det bør være en grense for størrelsen på et selskaps kontantbeholdning. I tillegg er nesten 23 % verken enige eller uenige i påstanden. Det vil eksistere praktiske problemer med å innføre en slik grense for alle typer selskaper i forskjellige bransjer. Hvorvidt det er en slik forklaring som ligger bak andelen som er uenige i påstanden, skal være uvisst.

Tabell 11:

Vi satte frem følgende påstand: «Betaling gjennom bank for alle oppgjørstransaksjoner større enn kr 40 000 mellom næringsdrivende bør gjøre preseptorisk (ufrivikkelig) gjennom lov.»

	Antall	I prosent
Helt enig	52	12,3 %
Delvis enig	122	28,8 %
Verken enig eller uenig	91	21,5 %
Delvis uenig	72	17,0 %
Helt uenig	86	20,3 %
Totalt	423	100 %

Tabell 11 viser at det ikke finnes noen klar formening blant revisorene om at det bør kreves betaling gjennom bank for alle oppgjørstransaksjoner større enn kr 40 000 mellom næringsdrivende. Igjen kan det virke noe underlig at andelen av revisorene er såpass spredt på skalaen, sett opp mot svarandelene fra påstandene i tabell 1 og tabell 7, som begge viser at flesteparten av revisorene mener at kontantbaserte bransjer og bruk av kontanter øker risikoen for økonomisk kriminalitet. Men siden vi ikke har annen data som kan forklare spredningen blant revisorene, kan vi bare konstatere at tallene virker noe underlige, uten å vite forklaringene bak svarandelene.

Revisors erfaringer

I andre del av undersøkelsen ville vi prøve fange opp erfaringer til revisorer angående forskjellige former for økonomisk kriminalitet, samt erfaringer knyttet til bruk av kontanter. Resultatene som fremgår av tabell 12 til tabell 13 er ment å belyse hvilke erfaringer revisor har i forhold til avdekking av økonomisk kriminalitet. I tabell 14 til tabell 18 fremgår tilfeller hvor revisor har avdekket mulige risikotilfeller ved bruk av kontanter.

Tabell 12:

Har du som ekstern revisor, i løpet av de siste fem år, oppdaget misligheter eller forsøk på misligheter, som utgjorde/ville ha utgjort unndragelser større enn kr 40 000?

	Antall	I prosent
Ja	287	62,3 %
Nei	174	37,7 %
Totalt	461	100 %

Tabell 12 viser hvordan svarandelene fordelte seg blant revisorene. Vi har ingen forutsetninger for å kunne uttale oss om tallene, da vi eksempelvis ikke vet verken antall revisjonsoppdrag den enkelte revisor har deltatt på, eller i hvor mange tilfeller den enkelte revisor har oppdaget misligheter. Også fordi vi ikke kan sammenligne svarene med andre undersøkelser etc., er det vanskelig å ta stilling til svarandelen. Tilsynelatende virker svarandelen som bekreftet å ha avdekket misligheter eller forsøk på misligheter, som det fremgår av spørsmålet, rimelig høy sett i forhold til antallet som har svart. At nesten to tredjedeler bekrefter å ha avdekket slike tilfeller, og i den størrelsesordenen som nevnt, må sies å kunne underbygge påstanden om at revisor har stor betydning i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet.

Bak svarene kan vi se at det er forskjell mellom erfaring og oppdagelse av misligheter. Revisorer med mer enn fem års erfaring fra revisjon har en gjennomgående større oppdagelsesprosent enn revisorer med fem års erfaring og mindre. Dette virker rimelig, da det ofte kreves erfaring for å avdekke slike forhold.

Tabell 13:

Tabellen viser svarene til revisorene som hadde svart «ja» på spørsmålet om de har oppdaget misligheter eller forsøk på misligheter. Revisorene hadde mulighet til å merke av for flere svaralternativer.

	Antall	I prosent
Skatte-, avgifts- og tollunndragelser	197	69,1 %
Regnskapsovertredelser	181	63,5 %
Grove bedragerier	66	23,2 %
Korrupsjon og utroskap	47	16,5 %
Konkurskriminalitet	43	15,1 %
Hvitvasking (heleri)	22	7,7 %
Underslag	15	5,3 %
Annet	4	1,4 %
Verdipapirkriminalitet	2	0,7 %
Fiskerikriminalitet	1	0,4 %

Bak svarene fra revisorene kunne man se sammenheng mellom skatte-, avgifts- og tollunndragelser og hvilke revisorer som hadde oppdragsansvar og erfaringen til den enkelte revisor. Blant annet viste svarene at revisorer med oppdragsansvar gjennomgående har en høyere oppdagelsesprosent enn andre revisorer. Revisorer med mer enn 15 års erfaring var den gruppen med høyest oppdagelsesprosent i forhold til skatte-, avgifts- og tollunndragelser, hvor oppdagelsesprosenten blant disse revisorene var over 77 % av slike typer unndragelser.

Tabell 14:

Tabellen viser svarene fra revisorer som har avdekket negativ kassebeholdning hos en klient de siste fem årene.

	Antall	I prosent
Ja	300	72,8 %
Nei	112	27,2 %
Totalt	412	100 %

Vi ønsket å kartlegge om revisorene i vår spørreundersøkelse har avdekket negative kassebeholdninger hos sine klienter de siste fem årene. Bakgrunnen er den nære sammenhengen mellom skatte- og avgifts-unndragelser og negativ kassebeholdning. Av tabell 14 kan vi se at svarandelen blant revisorene utgjør over 72 % av revisorene med klienter innen kontantbaserte bransjer. Tilsynelatende kan andelen virke relativt høy, men sammen med tallene fra tabell 13 med blant annet høy oppdagelsesprosent knyttet til skatte-, avgifts- og tollunndragelser kan det indikere at avdekkingen er berettiget.

Tabell 15:

Tabellen viser svarene fra revisorer som har avdekket unaturlig store kontantbeholdninger hos klienter de siste fem årene.

	Antall	I prosent
Ja	176	42,8 %
Nei	235	57,2 %
Totalt	411	100 %

På den andre siden ville vi gjerne stille revisorene spørsmål knyttet til unaturlige store kontantbeholdninger. Spørsmålet ble stilt i lys av mulig hvitvasking. Svarene fremkommer av tabell 15 og viser at rundt 43 % av revisorene har avdekket unaturlig store kontantbeholdninger de siste fem årene. Sett i forhold til at det i spørsmålet ikke var redegjort for hva som menes med

unaturlige store kontantbeholdninger, mener vi at svarandelen av revisorene som mener de har avdekket slike kontantbeholdninger, er noe overraskende høy.

Tabell 16:

I tabell 16 fremgår svarene på spørsmål om revisor har avdekket betalingstransaksjoner pålydende over kr 40 000 mellom næringsdrivende, som er gjort opp med kontanter hos sine klienter.

	Antall	I prosent
Ja	118	27,1 %
Nei	317	72,9 %
Totalt	435	100 %

Det er lett å mistenkeliggjøre kontante betalinger mellom næringsdrivende utover helt beløpsmessig uvesentlige transaksjoner. Vi ønsket derfor å kartlegge i hvilket omfang slike transaksjoner skjer. Resultatet fremgår av tabell 16. Revisorene som svarte at de hadde avdekket betalingstransaksjoner over kr 40 000, utgjorde litt over 27 %. At rundt hver fjerde revisor avdekker kontante betalingstransaksjoner over kr 40 000 mellom næringsdrivende, viser at det faktisk forekommer kontante betalinger i næringsforhold i et visst omfang, samtidig som at revisor også avdekker slike betalingstransaksjoner.

Tabell 17:

Som oppfølgingsspørsmål til spørsmålet om revisor har avdekket kontante betalinger mellom næringsdrivende, ble det stilt spørsmål om i hvilke bransjer dette var avdekket. Svarene fremkommer av tabellen.

	Antall	I prosent
Bruktbilbransjen	68	57,6 %
Bygg- og anleggsbransjen	39	33,1 %
Andre bransjer	31	26,3 %
Restaurantbransjen	16	13,6 %
Renholdsbransjen	2	1,7 %

I et oppfølgingsspørsmål til andelen revisorer som svarte at de hadde avdekket kontante betalinger mellom næringsdrivende siste fem år, ble revisor bedt om å merke av for i hvilke bransjer dette hadde forekommet. Svarene vises i tabell 17, og viser at de tradisjonelle risikobransjene som bruktbil, bygg- og anlegg og restaurant utgjør de bransjer hvor flest revisorer avdekker kontante betalinger mellom næringsdrivende. Det er forenlig med det bilde som er skapt gjennom media av disse bransjene.

Tabell 18:

Revisor ble stilt spørsmålet om vedkommende hadde avdekket misligheter som følge av kontantomsetning, eventuelt som følge av bruk av kontante betalinger de siste 5 år. Svarene fremgår av tabellen nedenfor.

	Antall	I prosent
Ja	125	28,9 %
Nei	307	71,1 %
Totalt	432	100 %

Revisor ble stilt spørsmålet om vedkommende hadde avdekket misligheter som følge av kontantomsetning, eventuelt som følge av bruk av kontante betalinger de siste fem årene. Resultatet fremgår av tabell 18 ovenfor. Antall revisorer som svarte at de hadde avdekket misligheter knyttet til ovennevnte kontanttransaksjoner utgjorde nesten 29 %. Hvorvidt svarandelen knyttet til avdekkingen er høy eller lav, er vanskelig å ta stilling til. Faktum er at nesten en tredjedel av revisorene hadde avdekket slike misligheter gjennom ordinær revisjon. Det må uansett være positivt, også tatt i betraktning av at spørsmålet gjelder kun misligheter som følge av kontantomsetning og kontante betalinger. Det er derfor grunn til å tro at revisors oppdagelsesprosent er enda høyere, alle typer misligheter tatt i betraktning.

Analyse av intervjuene

Den andre delen av egen innhentet empiri besto av intervjuer med personer som i kraft av sine stillinger skulle kunne gi uttrykk for brukernes oppfatning hva angår økonomisk kriminalitet, og hvordan de opplever revisors rolle i bekjempelsen av økonomisk kriminalitet. Det ble foretatt intervjuer med følgende personer:

- Geir-Kjetil Finneide, Fagdirektør, Økokrim
- Jan-Egil Kristiansen, Avdelingsdirektør, Skatt øst
- Ingebjørg Harto, Avdelingsdirektør, NHO
- Hanne Opsahl og Liv Braaten, hh. Leder av fagteam og Rådgiver, NARF
- Jo-Kolbjørn Hamborg, Spesialrådgiver, Kredittilsynet

I forhold til økonomisk kriminalitet og bruk av kontanter, viser datamaterialet fra intervjuene at brukerne samlet sett har en klar oppfatning av at bruk av kontanter som betalingsmiddel øker risikoen for økonomisk kriminalitet. Det foreligger derimot stor uenighet blant brukerne om hvordan man skal angripe dette problemet. Det synes å være en tendens til at brukere av

regnskapet fra offentlige organer, tenderer til å være mer offensive i forhold til å innføre tiltak som reduserer bruk av kontanter.

Videre viste analysen av intervjuene konsensus blant brukerne når det gjaldt revisor som en positiv bidragsyter i forhold til å forebygge økonomisk kriminalitet. Når det gjelder revisors rolle i forhold til å avdekke økonomisk

kriminalitet, var det større skepsis blant flere av brukerne. Denne skepsisen må imidlertid sies å være forståelig når revisorene selv ikke har noen entydig, og klar oppfatning av hva deres rolle i så måte er. Det synes å være en tendens til at brukere av regnskapet som representerer offentlige kontrollmiljøer var mer positive til revisors mulighet for å avdekke slike forhold enn de øvrige brukerne.

Om spørreundersøkelsen

Som introduksjon til undersøkelsen ble det stilt en del generelle spørsmål om revisor og revisjonsselskap. Svarene fra undersøkelsen viste:

- Det var en klar overvekt av svar fra menn (72,5 %)
- Over 80 % av de som svarte var eldre enn 36 år
- Over 90 % av revisorene hadde mer enn 5 års erfaring som revisor
- Alle fylker var representert, men den største svarandelen (21,9 %) lå i Oslo, den minste svarandelen i Sogn og Fjordane (0,8 %)
- Alle typer revisjonsselskaper var representert, men den største svarandelen er fra frittstående revisjonsselskaper (42,3 %), mens den minste er fra internasjonale revisjonsselskaper (14,2 %)
- Når det gjelder antall ansatte hos arbeidsgiver, var hovedtyngden av svarene fra selskaper med 0–49 ansatte, men også revisjonsselskaper med over 250 ansatte var godt representert (18,4 %)
- Svarandelen fra statsautoriserte og registrerte revisorer var omtrent likt fordelt, med en liten overvekt av statsautoriserte revisorer

Økonomisk kriminalitet og kontanttransaksjoner

Når det gjelder det eksakte omfanget av økonomisk kriminalitet, er dette en størrelse som ikke lar seg måle på en pålitelig måte, men hvor undersøkelser viser at det dreier seg om betydelige beløp. Tendensen viser at den økonomiske kriminaliteten følger utviklingen i samfunnet ellers, hvor både norsk og internasjonal etterretningsinformasjon peker i retning av at økonomisk kriminalitet nå er tettere knyttet til annen tradisjonell organisert kriminalitet enn tilfellet var tidligere (Politidirektoratets rapport om tendenser om kriminaliteten 2007–2009).

Fra internasjonalt hold antas det at svart økonomi, herunder skatte- og avgiftsunn- dragelser, utgjør 4–10 % av et lands bruttonasjonalprodukt, BNP (Økokrims Trendrapport 2007, s. 5). Hvis Norge ligger i det nedre sjiktet, vil 4 % av BNP utgjøre rundt 91 milliarder kroner (Statistisk sentralbyrå 2007). Til sammenligning har det svenske Skatteverket beregnet at den svarte økonomien i Sverige antas å ligge på rundt 5 % av svensk BNP.

Det foreligger lite empiri når det gjelder omfanget av hvitvasking. Av nettutgaven til politimagasinet Politiforum av 13. november 2008, uttaler leder Sven Arild Damslora, Enheten for finansiell etterretning (EFE) ved Økokrim, at det årlig i Norge hvitvaskes penger for mellom 80 og 150 milliarder kroner.

Beløpene er i seg selv ikke avgjørende. Om den svarte økonomien er 2, 3 eller 6 % av BNP, snakker vi uansett om enorme beløp. Det som imidlertid er av betydning, er at undersøkelser om skatte- og avgiftskriminalitet og hvitvasking, viser at disse formene for økonomisk kriminalitet i mange tilfeller muliggjøres ved bruk av kontanter. Årsaken er først og fremst kontantenes egenskaper som et anonymt oppgjør på stedet, som ikke kan spores. I mange sammenhenger er kontanter en forutsetning for svart økonomi.